

حضانت اطفال

لیلا مہرابی راد

(ہیات علمی دانشگاہ پیام نور)

مہدیہ غنی زادہ

(دکتری فقہ و مبانی حقوق اسلامی)

سرشناسه	: مهرابی راد، لیلا، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: حضانت اطفال / لیلا مهرابی راد، مهدیه غنی زاده.
مشخصات نشر	: قم: آراسته، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۳۶۸ص.
شابک	: 9/8-622-/15114-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: حضانت فرزندان (فقه)
موضوع	: Custody of children (Islamic law)
موضوع	: حضانت فرزندان -- ایران
موضوع	: Custody of children -- Iran
موضوع	: کودکان -- ایران - سرپرستی - Child rearing -- Iran
شناسه افزوده	: غنی زاده، مهدیه، ۱۳۶۵ -
رده بندی کنگره	: ۶/۱۹۸BP
رده بندی دیویی	: ۳۷۹/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۰۸۷۳۹

نشر آراسته

- ♦ نام کتاب: حضانت اطفال
- ♦ مؤلفان: لیلا مهرابی راد (هیأت علمی دانشگاه پیام نور)
- ♦ مهدیه غنی زاده (دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی)
- ♦ ناشر: آراسته
- ♦ تایپ و صفحه آرایی: کامپیوتر احسان
- ♦ تیراژ: ۵۰۰ نسخه
- ♦ چاپ: احسان
- ♦ نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹
- ♦ قیمت: ۴۰۰۰ تومان
- ♦ شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۵۱-۱۴-۵
- حق چاپ برای مؤلف محفوظ می باشد.

مرکز پخش: قم، خیابان معلم - مجتمع ناشران - طبقه ۲ - واحد ۳۳۷
 ۰۹۱۲۴۵۱۶۲۴۲ - ۰۹۰۲۹۸۹۵۵۴۴

فهرست مطالب

بخش اول : مفهوم حضانت/ ۱۹

- گفتار اول : معنای لغوی حضانت : ۲۱
- گفتار دوم : حضانت در اصطلاح فقه اسلامی ۲۴
- گفتار سوم : حضانت در آئینه قانون ۲۶

بخش دوم : موضوع حضانت/ ۳۱

- الف) مجنون ۳۴
- ب) مملوک ۳۶
- ج) سفیه ۳۷
- د) لقیط ۳۷
- و) طفل ۴۲
- الف) شروع دوران کودکی ۴۳
- ب) خاتمه دوران کودکی ۴۵

بخش سوم : ماهیت حقوقی حضانت/ ۵۷

- حضانت حق است یا تکلیف والدین ؟ ۶۱
- ۱- اسقاط حضانت در قانون مدنی ۶۱

- ۶۳ ۲- فقه اسلامی
- ۶۳ الف (فقه امامیه
- ۶۶ ب) مذاهب اهل تسنن
- ۶۶ ۱- مذهب حنفی
- ۶۷ ۲- مالکی
- ۶۸ ۳- شافعی و حنبلی
- ۷۰ بخش اول نگاهداری کودک
- ۷۳ گفتار اول: رضاع
- ۷۳ بند اول: مذهب امامیه
- ۸۲ بند دوم: نظر قانون مدنی
- ۸۶ الف - مذاهب حنفی
- ۸۷ ب - مالکی
- ۸۸ ج- شافعی
- ۸۹ د - حنبلی
- ۸۹ نتیجه
- ۹۰ گفتار دوم: اجرت حضانت
- ۹۰ بند اول: فقه امامیه و حقوق مدنی
- ۹۴ بند دوم: مذاهب اهل تسنن و حقوق کشورهای اسلامی
- ۹۴ الف (شافعی و حنابله
- ۹۵ ب) حنفیه
- ۹۷ ج (مالکیه

۹۷	د) حقوق کشورهای اسلامی
۹۹	نتیجه
۱۰۰	گفتار سوم: هزینه حضانت (هزینه نگهداری و تربیت کودک)
۱۰۱	گفتار اول: فقه امامیه و قانون مدنی
۱۰۱	بند اول: تعریف نفقه
۱۰۱	بند دوم: مقدار نفقه اقارب
۱۰۳	بند سوم: شرایط تحقق الزام به انفاق اقارب
۱۰۴	بند چهارم: انفاق کنندگان به اولاد
۱۰۸	خصوصیات نفقه اولاد
۱۰۹	گفتار دوم: مذاهب اهل تسنن و حقوق کشورهای اسلامی
۱۰۹	تعیین نفقه ارقاب
۱۰۹	الف- مذهب حنفیه
۱۱۰	ب) مالکیه
۱۱۱	ج) حنابله
۱۱۱	د) شافعیه
۱۱۲	شرایط وجوب نفقه
۱۱۶	اندازه نفقه اقارب
۱۱۷	ترتیب کسانی که نفقه آنها واجب است
۱۱۸	گفتار چهارم: حق ملاقات
۱۱۹	بند اول: قانون مدنی و فقه امامیه
۱۱۹	الف) قانون مدنی

- ۱۲۱..... فاصله زمانی ملاقات طفل
- ۱۲۱..... ب (فقه امامیه
- ۱۲۳..... بند دوم : مذاهب اهل تسنن و حقوق کشور های اسلامی
- ۱۲۳..... ۱- شافعیه و حنبله
- ۱۲۵..... ۲- حنفیه
- ۱۲۶..... ۳- مالکیه
- ۱۲۶..... ۴- حقوق کشور های اسلامی

بخش چهارم: تربیت اطفال/ ۱۲۹

- ۱۳۳..... مبحث اول : مفهوم تربیت
- ۱۳۳..... مبحث دوم : نقش والدین در تربیت اولاد
- ۱۳۵..... الف (دوران شیر خوارگی
- ۱۳۶..... ب (دوران بعد از شیر خوارگی
- ۱۳۷..... ۱- تربیت دینی و مذهبی
- ۱۳۸..... ۲- بیت عاطفی کودک
- ۱۳۸..... الف (محبت به کودک
- ۱۴۰..... ب (احترام به کودک
- ۱۴۱..... ۳- تربیت اجتماعی کودک
- ۱۴۳..... ۴- تربیت علمی و فرهنگی
- ۱۴۳..... تعلیم و تربیت
- ۱۴۴..... ۱- تعلیم و تربیت از دیدگاه روانشناسان
- ۱۴۷..... ۲- اهمیت تعلیم و تربیت در قوانین

حق تأدیب و تنبیه کودک	۱۵۰
حوزه های تلاش برای حقوق و حضانت کودک	۱۵۶
تکالیف طفل	۱۶۰
۱- اطاعت طفل از ابوین	۱۶۱
۲- احترام طفل به ابوین	۱۶۱
گفتار اول : ضمانت اجرای جلوگیری از اعمال حق حضانت	۱۶۳
گفتار دوم: ضمانت اجرای خودداری پدر و مادر از اعمال حضانت	۱۶۷
گفتار سوم : ضمانت اجرای عدم مواظبت کودک	۱۷۰
الف) مسئولیت حقوقی	۱۷۱
ب) مسئولیت کیفری	۱۷۱
گفتار چهارم : ضمانت اجرای منع ملاقات	۱۷۲
الف) ضمانت اجرای حقوقی	۱۷۲
ب) ضمانت اجرای کیفری	۱۷۲
گفتار پنجم : ضمانت اجرای حق و تکلیف نگاهداری	۱۷۳
گفتار ششم : ضمانت اجرای حق و تکلیف تربیت فرزند	۱۷۵
گفتار هفتم : ضمانت اجرای ترک نفقه	۱۷۶
الف) ضمانت اجرای حقوقی	۱۷۶
ب) ضمانت اجرای کیفری	۱۷۶
الف) شرایط مشترک	۱۸۴
۱- عقل و قدرت	۱۸۴
دوم آنکه :	۱۸۷

- ۱۸۹..... ۲- رشد
- ۱۹۲..... ۳- اسلام
- ۱۹۶..... حالت اول : کودک در سنی باشد که ادیان را درک نمی کند:
- ۱۹۶..... حالت دوم: کودک در سنی باشد که اسلام را درک می کند :
- ۱۹۷..... حالت سوم : در صورتی که حضانت برای عصبه باشد :
- ۱۹۹..... در این سخن دلایلی برای تامل وجود دارد :
- ۲۰۱..... ۴- حریت
- ۲۰۲..... ۵- صلاحیت اخلاقی
- ۲۱۲..... ۶- عدم ابتلا به بیماری های خطر ناک
- ۲۱۴..... ۷- مقیم بودن
- ۲۲۰..... ۲- شرایط مختص به مادر
- ۲۳۰..... ۳- شروط مخصوص مردان
- ۲۳۲..... مبحث اول : افراد واجد حضانت
- ۲۳۲..... گفتار اول : ملاک
- ۲۳۳..... گفتار دوم : ابوین
- ۲۳۵..... الف) فقه امامیه
- ۲۳۷..... گفتار سوم : ملاکات اولویت مادر در حضانت
- ۲۳۹..... گفتار چهارم : حضانت طفل در صورت فوت یکی از ابوین
- ۲۳۹..... الف) فقه امامیه
- ۲۴۱..... ب) حقوق ایران
- ۲۴۴..... ج) حقوق کشورهای اسلامی

گفتار پنجم : طبقات دارندگان حضانت	۲۴۶
الف (فقه امامیه	۲۴۷
فروعات	۲۴۹
ب (حقوق ایران	۲۵۳
ج (مذاهب اهل تسنن و حقوق کشورهای اسلامی	۲۵۴
الف (مذهب حنفی	۲۵۵
۱- حاضنین از زنان	۲۵۵
۲- حاضنین از مردان	۲۵۹
الف (عصبیات	۲۵۹
ب (مذهب مالکیه	۲۶۱
ج (مذهب شافعیه	۲۶۳
حالت دوم : فقط اقارب ذکور وجود داشته باشند	۲۶۵
حالت سوم : اقارب ذکور و اناث مجتمع باشند :	۲۶۶
د) حنابله	۲۶۷
و) حقوق کشورهای اسلامی	۲۷۲

بخش پنجم : مدت حضانت / ۲۷۷

گفتار اول : دوره رضاع	۲۷۹
گفتار دوم : حضانت طفل بعد از شیر دادن تا بالغ شدن	۲۸۴
بند اول : نگه داری کودک پس از انحلال نکاح	۲۸۴
الف (فقه امامیه	۲۸۴
بند دوم : ادله روایی حضانت	۲۹۱

- بند سوم : نقد و بررسی رأی مشهور فقها ۲۹۷
- روایات متعارض ۲۹۸
- الف) تفاوت حضانت دختر و پسر : ۲۹۹
- ب) تفاوت میان زمان سازش و درگیری : ۳۰۴
- ج) حمل روایات بر استحباب ، نه استحقاق ۳۰۵
- تساوی در حضانت تا هفت سالگی ۳۰۷
- ب) قانون مدنی ۳۰۸
- مالکی ها : ۳۱۱
- نتیجه بحث ۳۱۱

بخش ششم : حضانت طفل خنثی / ۳۱۵

- گفتار اول : از دیدگاه فقه امامیه و قانون مدنی ۳۲۲
- مبحث اول : بلوغ ۳۲۲
- مبحث دوم : بلوغ + رشد ۳۲۴
- بند اول : بلوغ ۳۲۷
- ۱- اثبات ۳۲۸
- ۲- خروج منی ۳۳۰
- ۳- سن ۳۳۴
- ۱- روایاتی که سن بلوغ را ۱۵ سالگی می دانند : ۳۳۴
- ۲- روایاتی که سن بلوغ را ۹ سال می دانند : ۳۳۶
- ۳- روایاتی که سن بلوغ را در پسر کمتر از ۱۵ سال می دانند : ۳۳۶
- ۴- روایتی که به سن ده سالگی اشاره کرده است : ۳۳۷

۳۳۸.....	اقوال فقهای امامیه در رابطه با سن بلوغ :
۳۴۱.....	۴- حیض
۳۴۲.....	۵- حمل
۳۴۲.....	نتیجه بحث :
۳۴۳.....	گفتار دوم : مذاهب اهل تسنن
۳۴۳.....	الف) مذهب شافعیه
۳۴۶.....	ب) حنفی
۳۴۹.....	ج) حنبلی
۳۵۲.....	د) مالکی
۳۵۳.....	گفتار سوم : حقوق کشورهای اسلامی
۳۵۶.....	نتیجه
۳۵۷.....	ارائه پیشنهادات
۳۵۹.....	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

حضانت طبق قوانین ایران حقی توأم با تکلیف است. حق «سلطه و اقتداری است که شارع و قانونگذار برای فردی در مقابل فرد دیگر مقرر داشته» و تکلیف «اوامر و نواهی قانونگذار» را گویند.

موضوع حقوق و حضانت کودکان از موارد بحث برانگیزی است که بویژه در جوامع امروزی مطرح است «اعلامیه جهانی حقوق کودک» مصوب مجمع عمومی سازمان ملل (۱۳۳۸ هجری شمسی - ۱۹۵۹ میلادی) در ۱۰ اصل و «کنوانسیون حقوق کودک» مصوب مجمع عمومی سازمان ملل (۱۳۶۸ هجری شمسی - ۱۹۹۰ میلادی) نشانگر این رویکرد است.

در جامعه ما نیز این موضوع به خاطر نگاه ارزشی که به خانواده، کودک و روابط متقابل او با والدین داریم، به خصوص مورد توجه بوده است.

به همین منظور در این کتاب به بررسی حضانت کودک در فقه

امامیه و اهل تسنن و قوانین ایران پرداخته می شود.

کودکان ، فرزندان این آب و خاک و سرمایه های عظیم کشور هستند که در آینده ای ، نه چندان دور سرنوشت بخش های حیاتی مملکت را در زمینه های مختلف فرهنگی ، اجتماعی ، سیاسی و... در دست خواهند گرفت . بدون تردید شخصیت آن روز آنان ، شیوه برخورد آنها با جامعه و نوع رفتارشان با کودکان و نوجوانان و حتی بزرگترها ، برگرفته از تمامی اتفاقات و حوادث تلخ و شیرین دوران کودکی شان خواهد بود.

هر گونه نسبت به « حقوق کودکان » حساسیت نشان داده شود و توجه جامعه به حمایت از آنان جلب گردد و تصمیم سازان و برنامه ریزان کشور وادار به واکنش شوند ، در حقیقت سرمایه گذاری سودمند و درازمدتی خواهد بود که سود آن نصیب اجتماع خواهد شد . حتی می توان ادعا کرد که از بدو خلقت بشر و به دنیا آمدن کودک موضوع حضانت کودک توسط والدین و سایر اقرباء در صورت فقدان والدین مطرح بوده است .

و به طور کلی می توان بیان داشت که در هر زمان و هر مکانی که کودکی وجود داشته ، مساله حضانت از وی نیز به نوعی مورد نظر بوده است .

قدمای فقیهان مانند شیخ مفید^۱ متوفی به سال ۴۱۳ هجری قمری (و سلار ابن عبدالعزیز دیلمی (م ۴۴۸ ق^۲) و ابوالصلاح حلبی^۳ (م ۴۴۷ ق) که دور از زمان ما و نزدیک به عصر ائمه می زیسته اند در کتابهای فقهی خود برای افاده این مفهوم واژه «کفالت» را به کار برده اند هم چنان که قرآن نیز این چنین استفاده نموده است. نخستین بار برای بیان مفهوم سرپرستی و نگه داری از کودک، شیخ طوسی (م ۴۶۰ ق) واژه حضانت را در کتب فقهی شیعه مطرح کرد. و پس از آن در کتابهای دیگر نیز رواج یافت. وی در کتاب النهایه، به صورت خلاصه پیرامون این مطلب بحث کرده، در کتاب خلاف نظرات مذاهب اهل تسنن را در خصوص حضانت آورده، در کتاب المسبوط بطور کامل، در ابعاد مختلف حضانت بحث نموده است از آن جمله شروط حضانت ملاقات با فرزند توسط والدین در صورت

۱ «و اذا فصل الصبی من الرضاع کان الاب احق بكفالتة من الام و الام

احق بكفاله البنت حتی تبلغ تسع سنین ... و ان مات الاب قامت امه مقامه

فی كفاله الوالد. «المقنعه، شیخ مفید / ۵۳۱»

۲ فان فصل فلا یخلوا ان یکون ذکراً او انثی فالذکر: الاب احق بكفالتة من

الام و الانثی: الام احق بكفالتها حتی تبلغ سبع سنین «عبدالعزیز، سلار،

المراسم العلویه فی الاحکام النبویه / ۱۶۶»

۳ دو اذا طلق الزوجه وله منها ولد یرضع فهی احق برضاعه و كفالتة ولها

اجرا الرضاع

جدایی از یکدیگر ، وضعیت حق حضانت مادر در صورت ازدواج
کردن در میان اقربا در صورت فقدان ابوين حضانت به ترتيب به عهده
چه کسانی است.

www.Ketab.ir